

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ผลของตัวแบบสัญลักษณ์และตัวแบบจริงต่อพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 68 คน ประกอบด้วยกลุ่มทดลองสามกลุ่ม กลุ่มละ 17 คน และกลุ่มควบคุม 17 คน เก็บข้อมูลในระหว่างเดือน กรกฎาคม ถึง เดือน กันยายน พ.ศ. 2550 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น ในระยะก่อนทดลองและระยะหลังทดลอง ของกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น ในระยะก่อนและหลังทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 ของวิทยาลัยในสังกัดกรมอาชีวศึกษา จำนวน 68 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 17 คน กลุ่มทดลองที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ 17 คน กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง 17 คน และกลุ่มทดลองที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง 17 คน จำแนกข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ผลการเรียน อายุที่เริ่มดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรก ลักษณะการพักอาศัย ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของบิดา มารดา และเพื่อนสนิท กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุมมีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 19.53 ปี 19.00 ปี 18.71 ปี และ 19.47 ปี ตามลำดับ ในด้านผลการเรียนพบว่า กลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์มีผลการเรียนตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปมากที่สุด ร้อยละ 47.10 กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริงมีผลการเรียน 2.01-2.50 มากที่สุด ร้อยละ 35.30 กลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริงมีผลการเรียน 3.01-3.50 มากที่สุด ร้อยละ 35.30 และกลุ่มควบคุมมีผลการเรียน 2.01-2.50 มากที่สุด ร้อยละ 41.20 สำหรับอายุที่เริ่มดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรก ทั้งกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุมมีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 15.65 ปี 15.71 ปี 14.94 ปี และ 15.29 ปี ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุมจะพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา มากที่สุด ร้อยละ 76.50, 82.40, 76.50 และ 64.70 ตามลำดับ สำหรับลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของบิดาในกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม คือ ดื่มนานๆ ครั้งมากที่สุด ร้อยละ 82.40, 58.80, 76.50 และ 88.20 ตามลำดับ ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของมารดาในกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ และกลุ่มควบคุมจะดื่มนานๆ ครั้งมากที่สุด ร้อยละ 70.60 และ 58.80 ตามลำดับ ส่วนในกลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของมารดา คือ ไม่ดื่ม มากที่สุด ร้อยละ 52.90 และ 58.80 ตามลำดับ สำหรับการดื่มแอลกอฮอล์ของเพื่อนสนิทนั้นในกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม จะดื่มแอลกอฮอล์นานๆ ครั้งมากที่สุด ร้อยละ 64.70, 64.70 และ 58.80 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่คูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง จะมีการดื่มเป็นประจำมากที่สุด ร้อยละ 52.90 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตาราง 1

จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ผลการเรียนรู้ อายุที่เริ่มดื่ม แอลกอฮอล์ครั้งแรก ลักษณะการพักอาศัย ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของบิดามารดา และเพื่อนสนิท

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์ (n=17)		กลุ่มที่อภิปราย ตัวแบบจริง (n=17)		กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์ร่วมกับ อภิปรายตัวแบบจริง (n=17)		กลุ่มควบคุม (n=17)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ								
ชาย	14	82.40	14	82.40	14	82.40	14	82.40
หญิง	3	17.60	3	17.60	3	17.60	3	17.60
อายุ (ปี)	$(\bar{X}=19.53, SD=0.62)$		$(\bar{X}=19.00, SD=0.79)$		$(\bar{X}=18.71, SD=0.69)$		$(\bar{X}=19.47, SD=0.80)$	
18	-	-	4	23.50	7	41.20	2	11.80
19	9	52.90	10	58.80	8	47.10	6	35.30
20	7	41.20	2	11.80	2	11.80	8	47.10
21	1	5.90	1	5.90	-	-	1	5.90
ระดับการศึกษา								
ปวส 1	9	52.90	8	47.10	10	58.80	8	47.10
ปวส 2	8	47.10	9	52.90	7	41.20	9	52.90
ผลการเรียน								
น้อยกว่า 2.00	4	23.50	3	17.60	1	5.90	1	5.90
2.01-2.50	-	-	6	35.30	1	5.90	7	41.20
2.51-3.00	5	29.40	5	29.40	5	29.40	5	29.40
3.01-3.50	-	-	-	-	6	35.30	2	11.80
3.51 ขึ้นไป	8	47.10	3	17.60	4	23.50	2	11.80

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์ (n=17)		กลุ่มที่อภิปราย ตัวแบบจริง (n=17)		กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์ร่วมกับ อภิปรายตัวแบบจริง (n=17)		กลุ่มควบคุม (n=17)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุที่เริ่มดื่มครั้งแรก (ปี)	$(\bar{X}=15.65, SD=2.06)$		$(\bar{X}=15.71, SD=1.45)$		$(\bar{X}=14.94, SD=1.82)$		$(\bar{X}=15.29, SD=1.36)$	
7-11	1	5.90	-	-	1	5.90	-	-
12-15	8	47.10	10	58.80	10	58.80	11	64.70
16-17	4	23.50	4	23.50	5	29.40	5	29.40
18-25	4	23.50	3	17.60	1	5.90	1	5.90
ลักษณะการพักอาศัย								
อยู่กับบิดามารดา	13	76.50	14	82.40	13	76.50	2	11.80
อยู่กับญาติ	3	17.60	3	17.60	2	11.80	4	23.50
อยู่กับเพื่อน	-	-	-	-	1	5.90	-	-
อยู่หอพักคนเดียว	1	5.90	-	-	1	5.90	-	-
ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของบิดา								
ไม่ดื่ม	3	17.60	5	29.40	2	11.80	2	11.80
นานๆ ครั้ง	14	82.40	10	58.80	13	76.50	15	88.20
ดื่มประจำ	-	-	2	11.80	2	11.80	-	-
ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของมารดา								
ไม่ดื่ม	4	23.50	9	52.90	10	58.80	7	41.20
นานๆ ครั้ง	12	70.60	8	47.10	7	41.20	10	58.80
ดื่มประจำ	1	5.90	-	-	-	-	-	-
ลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของเพื่อนสนิท								
ไม่ดื่ม	-	-	-	-	1	5.90	-	-
นานๆ ครั้ง	11	64.70	11	64.70	7	41.20	10	58.80
ดื่มประจำ	6	35.30	6	35.30	9	52.90	7	41.20

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นในระยะก่อนทดลอง และระยะหลังทดลองของกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม

เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น ในระยะก่อนทดลอง และระยะหลังทดลอง ของกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ ทดสอบค่าทีชนิด 2 กลุ่มสัมพันธ์กัน (paired t-test) พบว่า กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับกลุ่มควบคุมพบว่า คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ก่อนทดลองและหลังทดลอง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตาราง 2

เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นในระยะก่อนทดลอง และระยะหลังทดลองของกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์			
	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	t	p-value
กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์	15.76 (6.43)	12.18 (8.44)	2.673	.017*
กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง	15.47 (6.16)	12.12 (6.92)	4.243	.001*
กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง	16.24 (6.09)	10.76 (6.70)	7.410	.000*
กลุ่มควบคุม	15.88 (5.92)	15.82 (5.45)	.160	.875

*p < .05

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของ
เด็กวัยรุ่นในระยะก่อนและหลังทดลอง ระหว่างกลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวอย่างจริง
กลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวอย่างจริง และกลุ่มควบคุม

เมื่อนำค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ในระยะก่อนและหลังทดลอง
ของกลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวอย่างจริง กลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการ
อภิปรายตัวอย่างจริง และกลุ่มควบคุม มาหาความต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า กลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์
มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ เท่ากับ 3.58 กลุ่มที่อภิปรายตัวอย่างจริง
มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ เท่ากับ 3.35 กลุ่มที่ดูตัวอย่าง
สัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวอย่างจริง มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่ม
แอลกอฮอล์ เท่ากับ 5.48 และกลุ่มควบคุม มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่ม
แอลกอฮอล์ เท่ากับ 0.06 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตาราง 3

แสดงความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น ในระยะก่อน
และหลังทดลอง ของกลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวอย่างจริง กลุ่มที่ดูตัวอย่าง
สัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวอย่างจริง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์		ความต่างของค่าเฉลี่ย ของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์
	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	
กลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์	15.76	12.18	3.58
กลุ่มที่อภิปรายตัวอย่างจริง	15.47	12.12	3.35
กลุ่มที่ดูตัวอย่างแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวอย่างจริง	16.24	10.76	5.48
กลุ่มควบคุม	15.88	15.82	0.06

เมื่อเปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นในระยะก่อนและหลังทดลอง ระหว่างกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังแสดงในตารางที่ 4

ตาราง 4

เปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นในระยะก่อนและหลังทดลอง ระหว่างกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม โดยใช้ One-way ANOVA

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	252.765	3	84.255	6.324	.001**
ภายในกลุ่ม	852.706	64	13.324		
รวม	1105.47	67			

**p < .01

เมื่อเปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ เป็นรายคู่ของกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม ด้วยการเปรียบเทียบเชิงพหุคูณ สถิติที่ใช้ทดสอบคือ Fisher's least significant difference (LSD) พบว่า มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ระหว่างกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์กับกลุ่มควบคุม กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริงกับกลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริงกับกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่า ความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ระหว่างกลุ่มทดลองทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 5

ตาราง 5

เปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กรุ่นเป็นรายคู่
ของกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการ
อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม โดยใช้ LSD

	กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์	กลุ่มที่อภิปราย ตัวแบบจริง	กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์ร่วมกับการ อภิปรายตัวแบบจริง	กลุ่มควบคุม
กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์	-	.815	.150	.006*
กลุ่มที่อภิปราย ตัวแบบจริง	.815	-	.096	.012*
กลุ่มที่ดูตัวแบบ สัญลักษณ์ร่วมกับการ อภิปรายตัวแบบจริง	.150	.096	-	.000*
กลุ่มควบคุม	.006*	.012*	.000*	-

* $p < .05$

การอภิปรายผล

การศึกษาผลของตัวแบบสัญลักษณ์และตัวแบบจริงต่อพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น ผู้วิจัยขออภิปรายผลการศึกษิตตามสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 เด็กวัยรุ่นกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ในระยะหลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลอง และกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ในระยะก่อนทดลองและหลังทดลองไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า เด็กวัยรุ่นกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 2) สำหรับเด็กวัยรุ่นกลุ่มควบคุม พบว่า คะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ก่อนทดลองและหลังทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ (ตารางที่ 2) สามารถอธิบายได้จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ แบนดูรา (Bandura, 1986) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ทั้งตัวแบบที่มีชีวิตจริง ที่เป็นบุคคลในครอบครัวหรือสังคม และตัวแบบสัญลักษณ์ ที่เป็นตัวแบบที่นำเสนอโดยผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบนั้นจะมีกระบวนการที่สำคัญอยู่ 4 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการสนใจ เป็นกระบวนการที่บุคคลสนใจที่จะสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ กระบวนการนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะถ้าบุคคลขาดความสนใจในการแสดงออกของตัวแบบ จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้น้อยจากการสังเกต (Bandura, 1986) ดังนั้น การที่จะทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบนั้น ตัวแบบจะต้องมีความเด่นชัดในการแสดงพฤติกรรมที่ไม่มีความซับซ้อนมาก สามารถโน้มน้าวจิตใจได้ และตัวแบบควรมีความคล้ายคลึงกับผู้สังเกต เพื่อให้ผู้สังเกตมั่นใจว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้นเขาก็น่าจะทำได้เช่นกัน (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) 2) กระบวนการเก็บจำ เป็นกระบวนการที่บุคคลจะเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมของตัวแบบไว้ในรูปของสัญลักษณ์ เพื่อให้จำได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้การนำเอาพฤติกรรมของตัวแบบมาชักจูง ทั้งการชักจูงทางปัญญา คือ การคิดถึงพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกในลักษณะต่างๆ และชักจูงการกระทำ คือ การลองแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ จะช่วยให้บุคคลสามารถเก็บจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดียิ่งขึ้น 3) กระบวนการกระทำ เป็นกระบวนการที่บุคคลแปลงสัญลักษณ์ที่เก็บไว้ในรูปของความจำ ออกมาเป็นการกระทำที่เหมาะสม ถ้าบุคคลระลึกภาพจากปัญญาได้อย่างแม่นยำ จะทำให้กระทำพฤติกรรมตามตัวแบบได้อย่างถูกต้อง 4) กระบวนการจูงใจ

เป็นกระบวนการที่ใช้ในการจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรม เพราะบุคคลไม่ได้แสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ได้เรียนรู้มา ทั้งๆที่มีความสามารถในการเก็บจำและแสดงพฤติกรรม แต่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการทำพฤติกรรม เช่น ความสนุกสนาน ปฏิริยาทางสังคมทั้งทางด้านบวกและด้านลบ แรงจูงใจจากการเห็นผู้อื่นได้รับการเสริมแรงหรือลงโทษ ซึ่งบุคคลจะแสดงพฤติกรรมเหมือนพฤติกรรมของตัวแบบ ถ้าหากผลการกระทำนั้นเกิดผลดีกับตน (Bandura, 1986) เมื่อพิจารณาในแต่ละรูปแบบของการใช้ตัวแบบใน 3 ลักษณะ คือ กลุ่มที่ได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มที่ได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริงสามารถอธิบายได้ดังนี้

กลุ่มที่ได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ พบว่า เด็กวัยรุ่นกลุ่มที่ได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของวีดิทัศน์ที่เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 2) สามารถอธิบายได้ว่า จากการที่วัยรุ่นเป็นช่วงวัยของการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง มีความสนใจ อยากรู้ อยากเห็นสิ่งใหม่ๆ เมื่อมีการนำเสนอตัวแบบที่คล้ายคลึงกับเด็กวัยรุ่นในเรื่องของเพศ และอายุ ตัวแบบมีการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ซับซ้อน มีความชัดเจน และอยู่ภายใต้ระดับความสามารถที่เด็กวัยรุ่นจะทำได้ ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความสนใจในการสังเกตตัวแบบ จึงทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต และจากการที่ตัวแบบมีความคล้ายคลึงกับเด็กวัยรุ่น จึงทำให้เด็กวัยรุ่นมีความมั่นใจว่า พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้นมีความเหมาะสม และเป็นสิ่งที่จริงที่เขาจะทำได้ นอกจากนี้การที่เด็กวัยรุ่นได้ดูตัวแบบ 4 ตัวแบบ แสดงพฤติกรรมด้านบวก 2 ตัวแบบ และพฤติกรรมด้านลบ 2 ตัวแบบ ทำให้เด็กวัยรุ่นได้มีการเห็นพฤติกรรมที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้เด็กวัยรุ่นมีความสนใจในพฤติกรรมของตัวแบบมากขึ้น เพราะบุคคลมักจะเลือกสนใจดูพฤติกรรมของตัวแบบตามที่ตนเองชอบ และคิดว่ามีประโยชน์ต่อตนเองมากกว่าตัวแบบที่เป็นไปในทางตรงกันข้าม (Bandura, 1986) และจากการที่ผู้วิจัยได้มีการเสนอตัวแบบครั้งละ 15-20 นาที นำเสนอ 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 เรื่องติดต่อกัน 2 สัปดาห์ ในสัปดาห์ที่สามนำเสนอทั้ง 2 เรื่องติดต่อกัน ซึ่งการได้ดูตัวแบบซ้ำ จะช่วยให้ผู้สังเกตจดจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดีขึ้น (Wilson & O'Leary อ้างใน นันทนา นุ่นงาม, 2544) นอกจากนี้การเสนอตัวแบบในรูปแบบของวีดิทัศน์นั้น สามารถควบคุมพฤติกรรมและผลกระทบของตัวแบบได้ตามที่ต้องการจะนำเสนอ เพราะได้มีการจัดเตรียมเรื่องราวของตัวแบบไว้แล้ว เมื่อตัวแบบมีการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมในการปฏิเสธการดื่มแอลกอฮอล์ ผลที่ได้รับจากการกระทำ รวมถึงการได้รับการเสริมแรงจากการกระทำพฤติกรรม เช่น การได้รับคำชมเชยจากมารดา จากเพื่อน และแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และผลที่ได้รับจากการกระทำพฤติกรรม เช่น การขาดสอบ การได้รับ

อุปนิสัย ซึ่งจากที่ตัวแบบแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและผลกรรมดังกล่าว จะทำให้เด็กวัยรุ่นเก็บจำข้อมูลเหล่านั้นไว้ เมื่อมีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์มากระตุ้น จะทำให้เด็กวัยรุ่นมีการแปลงข้อมูลที่เก็บไว้ในรูปของความจำ มาใช้เป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรม โดยบุคคลจะมีแนวโน้มสูงในการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ เมื่อผลจากการกระทำของตัวแบบเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ และจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบ เมื่อผลที่เกิดจากการกระทำไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ (Bandura, 1986) ดังนั้น เด็กวัยรุ่นที่ได้ดูการแสดงพฤติกรรมและผลกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามตัวแบบ จึงส่งผลทำให้เด็กวัยรุ่นมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลอง ในเรื่องของการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์นั้น ได้มีการศึกษาที่นำเทคนิคของการดูตัวแบบ มาใช้ในการปรับพฤติกรรมในกลุ่มวัยอื่น เช่น ในเด็กวัยก่อนเรียน และพบว่า การดูตัวแบบสัญลักษณ์สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลได้ เช่นการศึกษาของ โอ คอนเนอร์ (O'Connor, 1969) ที่ศึกษาประสิทธิภาพของตัวแบบสัญลักษณ์ในการเพิ่มพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่แยกตัว โดยทำการศึกษากับเด็กวัยก่อนเรียนอายุ 4-7 ปี ที่มีพฤติกรรมชอบหลบอยู่ตามมุมห้อง ปิดตัวเอง มีสัมพันธภาพทางสังคมต่ำ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลอง จะได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของภาพยนตร์ที่แสดงพฤติกรรมทางสังคม และผลลัพธ์ที่ได้จากการเสริมแรง เช่น การสนทนากับคนอื่นแล้วได้ผลรับ เช่น การได้เล่นกับเพื่อน การแบ่งปันของเล่น และการเล่นกันอย่างสนุกสนาน สำหรับกลุ่มควบคุม จะได้ดูภาพยนตร์การแสดงผาดโผนของปลาโลมาประกอบเสียงดนตรี โดยไม่มีการแสดงพฤติกรรมของคน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของภาพยนตร์ที่แสดงพฤติกรรมทางสังคม มีการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของภาพยนตร์ที่แสดงพฤติกรรมทางสังคม มีการเพิ่มขึ้นของระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในขณะที่กลุ่มควบคุมไม่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง พบว่า เด็กวัยรุ่นกลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริงมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 2) สามารถอธิบายได้ว่า การนำเสนอตัวแบบที่เป็นบุคคลจริงๆ นั้น เด็กวัยรุ่นสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแบบได้โดยตรง เมื่อตัวแบบที่เป็นบุคคลจริงๆ ได้นำเสนอเรื่องราวพฤติกรรมที่เหมาะสมในการปฏิเสธการดื่มแอลกอฮอล์ การปรับลดการดื่มแอลกอฮอล์ การได้รับผลทางบวกจากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว เช่น ไม่ขาดเรียน เรียนหนังสือได้อย่างเข้าใจ ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น มีรายได้พอใช้จ่าย และเมื่อตัวแบบจริงได้บอกถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และผลจากการกระทำที่ได้รับ เช่น การขาดเรียน นอนหลับในห้องเรียน ทำให้ผลการเรียนต่ำมากจนเกือบจะพ้นสภาพการ

เป็นนักศึกษา รายได้ไม่พอใช้จ่าย รวมถึงการได้รับอุบัติเหตุทางจราจร แล้วนำประเด็นดังกล่าวมาอภิปรายร่วมกัน จะช่วยให้เด็กวัยรุ่นมีความสนใจในพฤติกรรม และผลจากการกระทำพฤติกรรมของตัวแบบมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการอภิปราย จะถูกเก็บจำไว้ในโครงสร้างทางปัญญา เมื่อมีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์มากระตุ้น จะทำให้เด็กวัยรุ่นนำเอาความจำที่เก็บไว้ออกมาใช้เป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรม โดยบุคคลจะมีการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ เมื่อผลจากการกระทำของตัวแบบเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ (Bandura, 1986) และจากการที่เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสามารถในการคิดอ่านที่ลึกซึ้งมากขึ้น สามารถแยกแยะข้อดี ข้อเสียของบุคคลและเรื่องราวต่างๆ ได้ดี จึงทำให้เด็กวัยรุ่นสามารถตัดสินใจในการที่จะเลือกทำพฤติกรรม หรือไม่ทำพฤติกรรมตามแบบบุคคลอื่นได้ (พนม เกตุมาน, 2542) ดังนั้นเด็กวัยรุ่นจึงมีแนวโน้มในการที่จะกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมตามตัวแบบ จึงส่งผลทำให้เด็กวัยรุ่นมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลอง

กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง พบว่า เด็กวัยรุ่นกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 2) สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อมีการนำเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของวิทัศน์ ที่ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมมีความคล้ายคลึงกับเด็กวัยรุ่น มีการแสดงพฤติกรรมและผลจากการกระทำให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งผลทางด้านบวกและด้านลบ และการอภิปรายตัวแบบจริง ที่นำบุคคลจริงๆ มานำเสนอเรื่องราวพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการดื่มแอลกอฮอล์ และผลที่ได้รับทั้งทางด้านบวก และด้านลบ จากการที่เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสนใจอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ๆ ชอบการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความแปลกใหม่ (พรพิมล เจริญนาครินทร์, 2539) การนำเสนอตัวแบบทั้งสองลักษณะ จึงทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความสนใจในการสังเกตตัวแบบ จึงส่งผลทำให้เด็กวัยรุ่นมีการเก็บจำข้อมูลทั้งที่ได้จากการดูตัวแบบสัญลักษณ์ และจากการอภิปรายตัวแบบจริงไว้ในโครงสร้างทางปัญญา เมื่อมีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์มากระตุ้น จะทำให้เด็กวัยรุ่นสามารถนำเอาข้อมูลที่เก็บไว้ออกมาใช้ในการแสดงพฤติกรรม โดยจะมีแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เพราะบุคคลจะมีการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ เมื่อผลจากการกระทำของตัวแบบเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ และจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบ เมื่อผลที่เกิดจากการกระทำไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ (Bandura, 1986) จึงส่งผลทำให้เด็กวัยรุ่นที่ได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์หลังทดลองต่ำกว่าก่อนทดลอง ในเรื่องของ การนำเสนอตัวแบบ ทั้งตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบจริงนั้น ได้มีการศึกษาการนำเสนอตัวแบบทั้งสองลักษณะไปใช้ในการปรับ

พฤติกรรมในกลุ่มเด็กออทิสติก และพบว่า การที่ได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปแบบของวีดิทัศน์ และได้สังเกตพฤติกรรมของตัวแบบจริง ทำให้สามารถปรับพฤติกรรมได้ เช่น การศึกษาของ จินา คูลัวรา และไคมิตซิส (Gena, Couloura & Kymissis, 2005) ที่ทำการศึกษาถึงการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปแบบของวีดิทัศน์ และตัวแบบจริงต่อพฤติกรรมการแสดงการตอบสนองที่เหมาะสมของเด็กออทิสติก โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับเด็กออทิสติก 3 คน ซึ่งเด็กทั้ง 3 คนจะได้ดูวีดิทัศน์ และตัวแบบจริงที่แสดงพฤติกรรมการแสดงการตอบสนองที่เหมาะสมทั้งคำพูด สีหน้าและท่าทาง โดยจะมีการแสดงให้เห็นถึงการได้รับการเสริมแรง เมื่อตัวแบบแสดงพฤติกรรม การแสดงการตอบสนองที่เหมาะสมได้อย่างถูกต้อง ซึ่งพบว่า ภายหลังจากที่เด็กออทิสติกทั้ง 3 คน ได้ดูวีดิทัศน์ และตัวแบบจริงแสดงพฤติกรรมและการได้รับการเสริมแรง ทำให้เด็กออทิสติกทั้ง 3 คน มีการแสดงพฤติกรรมตอบสนองที่เหมาะสมเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตามจากการศึกษา จะเห็นได้ว่า กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ก่อนทดลอง และหลังทดลองไม่แตกต่างกัน ซึ่งถึงแม้ว่ากลุ่มควบคุมจะมีการดำเนินชีวิตตามปกติ แต่เด็กวัยรุ่นในกลุ่มนี้อาจจะได้เห็นพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของบุคคลในชีวิตจริง รวมถึงสื่อ และโฆษณาโดยทั่วไปที่นำเสนอให้เห็นถึงมุมมองด้านบวก ของการดื่มแอลกอฮอล์ รวมทั้งสื่อ โฆษณาที่นำเสนอให้เห็นถึงมุมมองด้านลบ ของการดื่มแอลกอฮอล์ เช่น สื่อ โฆษณาที่รณรงค์ให้มีการลด ละ เลิกการดื่มแอลกอฮอล์ เช่น สื่อชุด “เลิกเหล้า เลิกจน” และสื่อชุด “เลิกเหล้า เข้าพรรษา” ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2550) แต่การนำเสนอให้เห็นถึงผลทางด้านบวกของการดื่มแอลกอฮอล์ อาจจะสามารถส่งผลต่อความคาดหวังในการดื่มแอลกอฮอล์ และส่งผลถึงการคงไว้ซึ่งพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มควบคุม มากกว่าการที่จะตัดสินใจเลิกดื่มแอลกอฮอล์ ดังเช่นการศึกษาของ คูลิค และโรเซนเบิร์ก (Kulick & Rosenberg as cited in Grube & Waiters, 2005) ที่ศึกษาผลของการนำเสนอแอลกอฮอล์โดยผ่านทางสื่อ ต่อความเชื่อและพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น พบว่า เด็กวัยรุ่นที่ดูโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอการดื่มแอลกอฮอล์จะมีการแสดงถึงทัศนคติและความเชื่อมั่น ในการที่จะดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเด็กวัยรุ่นที่ดูโทรทัศน์ที่ไม่มีการนำเสนอการดื่มแอลกอฮอล์ และเด็กวัยรุ่นที่ได้ดูการแสดงถึงผลบวกของการดื่มแอลกอฮอล์จะมีความคาดหวังต่อการดื่มแอลกอฮอล์สูงกว่ากลุ่มควบคุม ดังนั้นกลุ่มควบคุมจึงมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 เด็กวัยรุ่นระหว่างกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุม มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ในระยะก่อนและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่

ผลการศึกษาพบว่า ความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ในระยะก่อนและหลังทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ตารางที่ 4) และเมื่อเปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ เป็นรายคู่ โดยทดสอบด้วยสถิติ Fisher's least significant difference (LSD) พบว่า มีความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ระหว่างกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์กับกลุ่มควบคุม กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริงกับกลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริงกับกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 5) ซึ่งการอภิปรายถึงผลของกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มที่อภิปรายตัวแบบจริง กลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง นั้น มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นนั้น ได้อธิบายไว้ในสมมติฐานที่ 1

ส่วนผลการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์เป็นรายคู่ในกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ กลุ่มทดลองที่อภิปรายตัวแบบจริง และกลุ่มทดลองที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริง พบว่า ความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ระหว่างกลุ่มทดลองทั้งสามกลุ่มนี้ ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ (ตารางที่ 5) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า จากการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ทั้งตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบจริงนั้น ต้องมีองค์ประกอบที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยลักษณะของตัวแบบจะต้องมีลักษณะที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สังเกตเกิดการเรียนรู้ โดยที่ตัวแบบต้องมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับผู้สังเกต ทั้งในด้านเพศ เชื้อชาติ และทัศนคติ เพราะจะทำให้ผู้สังเกตมั่นใจว่าตนเองก็น่าที่จะทำพฤติกรรมได้ตามตัวแบบเช่นกัน นอกจากนี้ ตัวแบบต้องมีระดับความสามารถที่ใกล้เคียงกับผู้สังเกต เพราะจะทำให้ผู้สังเกตคิดว่า เขาก็น่าจะสามารถทำพฤติกรรมได้เช่นเดียวกับตัวแบบ (Perry & Furukawa อ้างใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปแบบวิดีโอ และได้คัดเลือกตัวแบบจริง โดยกำหนดตัวแบบทั้งตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบจริง ให้มีทั้งเพศชายและเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วงของวัยรุ่นตอนปลาย และมีระดับการศึกษาใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบจริง

มีองค์ประกอบที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้แล้วการมีปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการแสดงออก โดยการให้ตัวแบบแสดงให้เห็นถึงการได้รับการเสริมแรงจากการแสดงพฤติกรรม จะทำให้นักทดลองที่แสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ (Perry & Furukawa อ้างใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปแบบวิดิทัศน์ โดยให้มีการแสดงให้เห็นถึงการได้รับการเสริมแรงจากการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมที่เกี่ยวกับการดื่มแอลกอฮอล์ เช่น การได้รับคำชมเชยจากมารดา และจากเพื่อน เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันตัวแบบจริง ก็ได้มีการนำเสนอเรื่องราวของพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ และได้กล่าวถึงการได้รับการเสริมแรง โดยได้รับคำชมเชยจากบิดามารดา เมื่อสามารถปรับลดการดื่มแอลกอฮอล์ได้ จึงจะเห็นได้ว่า ตัวแบบทั้งสองลักษณะนี้ มีปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการแสดงออกที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นจึงส่งผลทำให้ให้ความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ระหว่างกลุ่มทดลองทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ แบนดูรา (Bandura, 1986) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ 4 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการสนใจ 2) กระบวนการเก็บจำ 3) กระบวนการกระทำ และ 4) กระบวนการพอใจ ซึ่งการนำเสนอทั้งตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบจริงนั้น ได้ช่วยให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 กระบวนการเหมือนกัน จึงทำให้ความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ระหว่างกลุ่มทดลองทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ ในรูปแบบของวิดิทัศน์ การนำเสนอตัวแบบจริง ในรูปแบบของการอภิปรายกลุ่ม และการนำเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริงนั้น สามารถช่วยทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบได้เหมือนกัน ซึ่งส่งผลทำให้เด็กวัยรุ่นมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ จึงทำให้ความต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์เป็นรายคู่ ของกลุ่มทดลองทั้งสามกลุ่มนี้ ไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การนำเสนอตัวแบบในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ก็สามารถช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นได้